

ekonomisk översikt

Ekon. dr Lars Nabseth

Det råder tydligen för närvarande en betydande osäkerhet om hur ränteutvecklingen skall bli på de internationella kapitalmarknaderna. Å ena sidan har det inträtt en viss lättnad i penningpolitiken i USA och den nye Federal Reserve-chefen Burns har deklarerat att penningmängden nu åter skall tillåtas stiga med ett par procent. Å andra sidan har vi fått räntehöjningar i Västtyskland och Italien. I det förra fallet blev höjningen så pass stor som 1,5 procent. Engelsmännen har som följd av förbättringen i utrikeshandeln sänkt räntan, medan det i vårt eget land närmast uttrycks farhågor för en ytterligare höjning av diskontot. I vårt fall är det också, fast i omvänd riktning, frågan om utvecklingen av utrikeshandeln och valutareserven som påverkar bedömningarna. Euro-dollarräntorna ligger nu på ungefär 9 procent, vilket är en nedgång på ett par procent jämfört med vad som gällde för ett halvår sedan. Den främsta anledningen till denna nedgång är minskad upplåning från amerikanska bankers sida. Samtidigt har kapitalflykt, särskilt från Italien, ökat utbudet av euro-dollars. På så sätt har denna marknad under den senaste månaden i vissa avseenden ändrat karaktär.

Nya reaktioner i USA

I USA har regeringen under det senaste året försökt att få bukt med inflationstendenserna utan att detta skulle ge upphov till en allvarlig recession. Demokraterna har anklagat den nya regimen för att på samma sätt som under Eisenho-

wers tid medvetet söka framkalla en konjunkturedgång av 57—58 års modell. Det är framförallt genom en mycket hård penningpolitik som regeringen sökt bekämpa överefterfrågan och prisstegringarna. Att det inträtt en betydande avkyllning av den amerikanska ekonomin under det senaste halvåret är obestridligt, men samtidigt tycks inte avmattningstendenserna ännu i varje fall ha blivit så kraftiga som kritikerna förutspått.

Industriproduktionen har sjunkit sju månader i följd, men trots detta ligger produktionsindex endast 3 procent under toppnivån. Detta är en helt ny företeelse. Normalt brukar vid en så pass långvarig avmattning index sjunka 6—10 procent. Arbetslösheten har stigit från 3,5 till 4,2 procent, men detta är en klart lägre siffra än som brukar vara normalt för recessioner i USA. Antalet personer som varit utan arbete i 15 veckor eller mera nådde sin högsta siffra 1961 med 1,8 miljoner. Sedan föll den till 350 000 1968—69 och har nu stigit till 460 000, vilket jämfört med förhållandena 1961 framstår som en blygsam ökning. Industriinvesteringarna som normalt brukar falla i recessioner väntas enligt de inlevererade planerna stiga med hela 10 procent i år. Härtill kommer att mer än hälften av dessa investeringar faller på konjunkturokänsliga sektorer av typen kommunikationer, el, gas, vattenverk etc. Detta innebär att riskerna för en snabb nedgång i investeringarna bedöms som mycket små.

Den sektor som drabbats mest av pen-

ningpolitiken och de höga räntorna är bostadsbyggandet, där en betydande nedgång registrerats under 1969. Det oroande elementet i bilden är fortfarande konsumentprisernas uppgång som fortsätter, om än i avsaknade takt. Uppenbart är dock att den amerikanska regeringen är på väg att lägga om såväl penning- som finanspolitiken i en något mera expansiv riktning.

Avmattning i Västeuropa

Vad gäller utvecklingen i Västeuropa har FN:s europakommission i Genève nyligen kommit ut med en rapport, som är något mera optimistisk än OECD:s var vid årsskiftet. Man tror att BNP för hela området kommer att stiga med ca 5 procent under 1970 mot 4,3 procent enligt OECD-prognoserna. Detta är visserligen fortfarande en avmattning jämfört med 1969, men detta är blev också från tillväxtpunkt ett av de bästa under efterkrigstiden med en ökning av totala BNP på hela 6,1 procent. Endast 1951, 55 och 60 har tidigare visat motsvarande expansionstakter. Frankrike och Västtyskland låg i tåten med ökning på hela 8,5 procent. Sedan kom Danmark och Belgien med 6,5 procent. Runt 5 procent tillväxt låg förutom Sverige också Italien, Holland och Schweiz.

Den främsta förklaringen till 1969 års snabba expansion var dels den väldiga investeringsuppgången, dels den snabba ökningen av handeln mellan de västeuropeiska länderna, som uppgick till hela 20 procent. För EEC-området var uppgången i internhandeln hela 30 procent. Flaskhalsen i den interna produktionskapaciteten i länderna i den gemensamma marknaden tenderar i allt högre grad att jämnas ut genom leveranser från företag i de andra länderna.

För 1970 förutses en avmattning i investeringstillväxten i Västeuropa. Men ifråga om Västeuropas export till länder utanför Europa förutser EEC en snabbar tillväxt än vad OECD gjorde vid årsskiftet. Visserligen medför avmattningen i USA en begränsning av exporten

då. Men under 1969 låg utförseln till USA stilla och ändå steg totalexporten för Västeuropa kraftigt. U-länderna har fått en betydande förbättring av sina valutareserver och detta bör medföra en tendens till ökad import från dessa länders sida.

Dags stimulera engelska ekonomin?

England har under de senaste fyra åren intagit en klar bottenplats i Västeuropa vad gäller ekonomisk tillväxt. Även prognoserna för 1970 ligger för Englands del med en ökning av BNP med knappt 3 procent relativt sett mycket dåligt till. Visserligen har löneökningarna också legat lägre än i konkurrentländerna, men den dåliga produktionsökningen medför att detta inte ger klart utslag i förbättrad konkurrenskraft. Nu börjar man emellertid fråga sig om tiden är inne för en mera påtaglig stimulans av den engelska ekonomin. Utrikeshandeln har under det senaste halvåret varit klart uppmuntrandande och tyder på att man nu har ett överskott på ca fem miljarder kr i handelsbalansen per år räknat. Januarisiffrorna var också så pass tillfredsställande att de motiverade en räntesänkning. I februari redovisades emellertid åter ett underskott i handelsbalansen, vilket blev en besvikelse för alla dem som vill införa en kraftigt stimulerande ekonomisk politik.

Frågan är också om investeringsutvecklingen inom den engelska industrin inte är alltför svag. Visserligen inregistrerades en volymökning i fjol med ca 10 procent, men nu tycks stegringstendenserna åter ha försvunnit. Exempel på ett område, där engelsmännen tidigare gjort för små investeringar, är järn- och stålsektorn. För att kunna tillfredsställa hemmamarknaden med leveranser måste man nu avvisa en mängd goda exportorder i nuvarande högkonjunkturläge för järn- och stålindustrin, vilket uppenbarligen inte kan vara till fördel för utrikeshandels-siffrorna.

Ett annat problem för engelsmännen tycks vara att löneökningarna nu tycks gå snabbare än vad någon räknat med.

Lönerna ligger 8 à 9 procent högre än för ett år sedan. Nyligen ingångna avtal tyder också på en lönestegringstakt om ca 10 procent. Produktionsökningen måste gå mycket snabbare i den engelska ekonomin, för att man någon längre tid skall kunna klara löneökningar av denna storleksordning.

Sveriges utrikeshandel oroar

Vid sidan av den pågående diskussionen av förtroendegapet mellan näringslivet och regeringen, som också har konsekvenser på valutasituationen, är det den faktiska utvecklingen av vår utrikeshandel som nu inger oro. För januari i år intregistreras ett importöverskott om hela 675 milj kr, vilket är klart mera än i fjol och också större än under 1968. Det var importen som blev nästan 20 procent större än i fjol, medan exporten blev av ungefärligen oförändrad storlek. Till en del kan skillnaden mot i fjol sannolikt förklaras av tillfälliga faktorer. Till dessa hör bl a LKAB-konflikten, som ledde till att järnmalmsexporten för januari bara blev 40 milj kr mot 90 milj ett år tidigare. Även på bilsidan kan tillfälliga faktorer ha spelat in såväl på export- som importsidan.

Detta hindrar inte att det är med oro man ser fram mot valutautvecklingen i år. Fram till mitten av mars tycks vi ha förlorat ytterligare ca 500 milj kr av vår valutareserv. Marginalerna för fortsatta förluster tenderar att bli allt mindre. Det sägs ofta, och i många fall med rätta, från representanter för statsmakterna att det för närvarande går bra för exportörerna, och att detta kan tas till intäkt för att det inte är något fel på vår internationella konkurrenskraft. Vad man emellertid glömmet i detta sammanhang är att detta inte är detsamma som att säga att det går bra för vår export. Problemet i dag är att vi har alltför liten exportkapacitet. Jämfört med exportutvecklingen inom exempelvis EEC-länderna, som tidigare redovisats, är vår exportvolymutveckling inte alls särskilt bra. Stagnationen i industrinvesteringarna under

åren 1966—68 framstår som alltför olycklig. Vi kommer under 70-talet att få behov av en kraftig ökning av vår exportkapacitet, om vi skall klara vår utrikeshandel. Den ekonomiska politiken måste inriktas på att föra över mera resurser till exportsektorerna.

Alltför snabb konsumentprisstegring

Ett annat olustigt inslag i den samhälls-ekonomiska bilden för närvarande är den snabba uppgången av konsumentpriserna. Enligt den preliminära nationalbudgeten som presenterades i januari skulle konsumentprisstegringen i år uppgå till ca 3,5 procent. Redan för de två första månaderna har uppgången varit nästan 3 procent. För hela 1970 verkar det idag troligare att räkna med en prisstegring på åtminstone 5 procent eller mera. Detta får sannolikt olyckliga verkningar för de löneförhandlingar som skall börja i höst. Redan framlagda lönekrav från skilda organisationers sida antyder att vi står inför en ny ganska snabb inflationsperiod. Trösten härvidlag skulle vara att även i andra industriländer är för närvarande lönestegringarna betydande och klart större än produktivitetstegringen. Som vanligt blir det bankspararna, som i form av minskat köpvärde för sina sparpengar, får sitta emellan. Att hushållsparandet visat en sjunkande tendens i vårt land under senare år är knappast ägnat att förvåna.